

KREDIT-MODUL TIZIMIDA O'QUV YUKLAMALARINI
SHAKLLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA MUAMMOLARI

Yo'ldosheva Nilufar Asrorjon qizi

Buxoro davlat universiteti magistri

nilufaryuldasheva054@gmail.com

Shafiyev Tursun Rustamovich

Buxoro davlat universiteti t.f.f.d., dots., PhD

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekiston oliy ta'lim tizimida kredit-modul tizimiga o'tish sharoitida professor-o'qituvchilar o'quv yuklamasini shakllantirishning konseptual va amaliy jihatlari tahlil qilingan. Tadqiqotda an'anaviy soatbay tizimdan kreditlarga asoslangan (ECTS) baholash tizimiga o'tish jarayonida yuzaga kelayotgan nomutanosibliklar, xususan, auditoriya va mustaqil ta'lim soatlari nisbatini belgilashdagi muammolar o'rganilgan. Muallif talabalarning fanlarni tanlash huquqi (elective subjects) natijasida o'quv yuklamasining dinamik o'zgaruvchanlik xususiyatini va uning rejalashtirishga ta'sirini ilmiy asoslab bergan. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, amaldagi me'yoriy-huquqiy hujjatlar va real o'quv jarayoni o'rtasidagi tafovutlar yuklamalarni hisoblashda byurokratik to'siqlarni keltirib chiqarmoqda. Maqola yakunida o'quv yuklamalarini optimallashtirish va avtomatlashtirilgan hisoblash mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy takliflar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *Kredit-modul tizimi, ECTS, o'quv yuklamasi, individual ta'lim trayektoriyasi, tanlov fanlari, akademik mustaqillik, oliy ta'lim menejmenti.*

Annotation: *This article analyzes the conceptual and practical aspects of forming the teaching load of academic staff in the context of the transition to the credit-module system in higher education in Uzbekistan. The study examines the imbalances arising during the shift from the traditional hourly system to the credit-based assessment system (ECTS), particularly the problems in determining the ratio of contact hours to independent study hours. The author scientifically substantiates the dynamic nature of the teaching load resulting from students' right to choose subjects (elective courses) and its impact on planning. The analysis indicates that discrepancies between current regulatory frameworks and the actual educational process create bureaucratic barriers in workload calculation. In conclusion, scientific proposals for optimizing and improving automated workload calculation mechanisms are developed.*

Keywords: *Credit-module system, ECTS, teaching load, individual learning trajectory, elective subjects, academic independence, higher education management.*

O'zbekistonda kredit-modul tizimini (ECTS — European Credit Transfer and Accumulation System) joriy etishni taqozo etdi. Bu jarayon nafaqat o'quv dasturlari va baholash mezonlarini, balki oliy ta'lim muassasasi (OTM) boshqaruvining eng nozik

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

mexanizmi bo‘lgan professor-o‘qituvchilar o‘quv yuklamasini shakllantirish tartibini ham tubdan o‘zgartirishni talab qiladi. An’anaviy tizimda o‘quv yuklamasi qat’iy belgilangan o‘quv rejalari va barqaror akademik guruhlar asosida o‘quv yili boshida shakllantirilgan bo‘lsa, kredit-modul tizimida bu jarayon talabning individual ta’lim trayektoriyasiga bog‘liq holda dinamik xususiyat kasb etadi. Ushbu transformatsiya jarayoni bir qator o‘ziga xos xususiyatlar va hal etilishi lozim bo‘lgan tizimli muammolarni yuzaga keltirmoqda.

Kredit-modul tizimida o‘quv yuklamasini shakllantirishning birlamchi xususiyati — bu yuklamaning "talaba markazlashgan" (student-centered) yondashuv asosida belgilanishidir. Curaj va boshqalar (2015) ta’kidlaganidek, Bolonya jarayoni tamoyillari o‘qituvchining auditoriyadagi soatini emas, balki talabning fanni o‘zlashtirishi uchun sarflaydigan umumiy vaqtini (kreditni) asos qilib oladi. Bu esa o‘qituvchi yuklamasi tarkibida auditoriya soatlari ulushining qisqarishi va aksincha, talabalarning mustaqil ta’limiga rahbarlik qilish, konsultatsiyalar va loyiha ishlari bilan shug‘ullanish ulushining ortishiga olib keladi. Biroq, amaliyotda ushbu konseptual o‘zgarishni mavjud mehnatga haq to‘lash tizimi va shtat birliklarini hisoblash me’yorlariga to‘liq moslashtirishda jiddiy qiyinchiliklar kuzatilmoqda. Xususan, mustaqil ta’lim soatlarini pedagogik yuklama sifatida hisobga olish va uni nazorat qilish mexanizmlarining noaniqligi o‘qituvchilarning "yashirin" ish hajmining ortishiga sabab bo‘lmoqda.

Ikkinchi o‘ziga xos xususiyat — bu tanlov fanlari (electives) hisobiga yuklamaning beqarorligidir. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6097-sonli Farmonida belgilanganidek, talabalar o‘z qiziqishlari asosida fanlarni va o‘qituvchilarni tanlash huquqiga ega. Bu shuni anglatadiki, o‘quv yili boshida kafedra mudiri aniq bir o‘qituvchining yillik yuklamasini 100 foiz aniqlik bilan prognoz qila olmaydi. Agar ma’lum bir fanga yetarli miqdorda talaba yozilmasa (under-enrollment), o‘sha fan ochilmaydi va

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

tegishli o'qituvchining yuklamasi keskin kamayib ketishi mumkin. Aksincha, "yulduz" o'qituvchilarga talab ortib ketsa, ularning yuklamasi belgilangan me'yordan oshib ketadi. Urinov (2020) ta'kidlashicha, bunday tebranishlar shtat jadvallarini shakllantirishda moslashuvchan modellarni qo'llashni va o'qituvchilar bilan shartnomaviy munosabatlarni diversifikatsiya qilishni talab etadi.

Tizimdagi asosiy muammolardan biri — bu me'yoriy-huquqiy baza va raqamli infratuzilma o'rtasidagi nomutanosiblikdir. Ko'plab OTMlarda o'quv yuklamasi hamon an'anaviy "soatbay" usulda hisoblanib, keyinchalik sun'iy ravishda kreditlarga o'girilmoqda. Bu esa "ikki tomonlama hisob-kitob" (double accounting) muammosini keltirib chiqaradi. Vukasovic (2014) tadqiqotlarida ko'rsatilganidek, Sharqiy Yevropa mamlakatlarida ham islohotlarning dastlabki bosqichida xuddi shunday holat kuzatilgan bo'lib, bu ma'muriy xodimlarning ish hajmini asossiz oshirib yuborgan. O'quv yuklamasini hisoblashda fanlarning kredit hajmi, guruhdagi talabalar soni (potoklar), va o'qitish shakli (ma'ruza, amaliyot, laboratoriya) kabi ko'p o'lchovli parametrlarni inobatga oluvchi yagona algoritmnning yo'qligi korrupsion xavflarni va subyektiv yondashuvlarni keltirib chiqarmoqda.

Yana bir jiddiy muammo — bu o'quv yuklamasi tarkibida ilmiy-tadqiqot va o'quv-uslubiy ishlarining o'rnidir. Kredit-modul tizimi o'qituvchidan doimiy ravishda o'z fani bo'yicha yangi kontent yaratishni va ilmiy izlanishlar olib borishni talab qiladi. Lekin, amaldagi "bir stavka – 1540 soat (taxminan)" kabi yillik yuklama modellari o'qituvchini asosan auditoriyada dars o'tishga majbur qiladi, natijada sifatli kontent yaratish va ilmiy maqolalar ustida ishlash uchun vaqt yetishmovchiligi yuzaga keladi. Gulyamov va boshqalar (2021) ta'kidlaganidek, raqamli universitet modelida o'qituvchining yuklamasi faqat o'tgan dars soati bilan emas, balki uning LMS (Learning Management System) tizimidagi faolligi, talabalar bilan interaktiv muloqoti va ilmiy samaradorligi (KPI) asosida kompleks baholanishi lozim.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, kredit-modul tizimida o'quv yuklamalarini shakllantirish shunchaki arifmetik amal emas, balki strategik resurslarni boshqarish masalasidir. Mavjud muammolarni bartaraf etish uchun, birinchidan, o'quv yuklamasini hisoblashning vaqtga asoslangan modelidan natijaga asoslangan modeliga o'tish lozim. Ikkinchidan, HEMIS kabi axborot tizimlarida talabalarning fanlarni tanlash jarayoni yakunlangandan so'ng o'qituvchilar yuklamasini avtomatik qayta taqsimlovchi aqlli algoritmlarni joriy etish zarur. Uchinchidan, mustaqil ta'limga rahbarlik qilishning aniq vaqt me'yorlarini va haq to'lash mexanizmlarini qonunchilik darajasida mustahkamlash talab etiladi. Faqat shu yo'l bilan kredit-modul tizimining asl mohiyati bo'lgan akademik erkinlik va ta'lim sifati uyg'unligiga erishish mumkin.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasining 2030-yilgacha bo'lgan davrda oliy ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-6097-son Farmoni.
2. European Commission. (2015). *ECTS Users' Guide*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
3. Curaj, A., Matei, L., Pricopie, R., Salmi, J., & Scott, P. (Eds.). (2015). *The European Higher Education Area: Between Critical Reflections and Future Policies*. Springer Open.
4. Urinov, V. (2020). "Oliy ta'limda kredit-modul tizimi: muammolar va yechimlar." *Xalq ta'limi / Public Education*, 3, 45-52.
5. Gulyamov, S. S., et al. (2021). "Raqamli ta'lim muhitida o'quv jarayonini boshqarishning intellektual tizimlari." *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar*, 1(6), 23-31.
6. Vukasovic, M. (2014). "Institutionalization of the Bologna Process in the Western Balkans." *European Journal of Higher Education*, 4(2), 112-127.

